Стратегія розвитку України у повоєнний час: оцінка глобального безпекового середовища

Володимир Комаров
Лауреат Національної премії імені Бориса Патона
доктор військових наук, професор
провідний науковий співробітник відділу
Науково-дослідний інститут воєнної розвідки
04050, вул. Юрія Іллєнка, 81, Київ, Україна
e-mail: komarvlad@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2873-8261

Сергій Баранов
начальник Головного управління Генерального штабу Збройних Сил України
Генеральний штаб Збройних Сил України
003168, проспект Повітряних Сил, 6, Київ, Україна
e-mail: sharada3699@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3306-943X

Денис Гразіон
кандидат військових наук, старший дослідник
вчений секретар
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: denion@ukr.net
ORCID 0000-0001-9319-0736

Анотація. Структура проєкту Стратегії розвитку України в повоєнний час передбачає реалізацію п’яти основних етапів, обґрунтування структури та змісту яких описано в попередніх дослідженнях. Перший етап – оцінка стратегічної ситуації (глобального безпекового середовища) – є визначальним, він закладає основу забезпечення безпекових гарантій України, насамперед у воєнній сфері, у найближчій та подальшій перспективі на підставі результатів проведеного аналізу трансформації безпекових процесів світового та регіонального рівнів.

Актуальність статті обумовлена необхідністю формування адекватної оцінки та прогнозу подальшого розвитку сучасного безпекового середовища на глобальному та регіональному рівнях для реалізації наступних етапів розроблення проекту Стратегії розвитку України в повоєнний час.

Метою статті та її спрямованістю є проведення оцінювання поточного безпекового середовища та його впливу на вирішення питання надання гарантій воєнної безпеки Україні.

Основним результатом статті є розглянуті можливі формати надання гарантій воєнної безпеки Україні (двосторонній, багатосторонній та/або блоковий) на основі аналізу поточного безпекового середовища для визначення та відпрацювання дієвих і ефективних механізмів завершення російсько-української війни з найменшими втратами.

Практична значимість результатів статті полягає у спробі оцінки поточної стратегічної ситуації (глобального безпекового середовища), яка стане в нагоді для визначення та формування довгострокових стратегічних цілей розвитку Держави у сфері національної безпеки і оборони та інших сферах її життєдіяльності.

Ключові слова: гарантії воєнної безпеки, глобальне безпекове середовище, російсько-українська війна, стратегія розвитку України в повоєнний час.

Вступ (Introduction)

Четвертий рік триває повномасштабна збройна агресія росії проти України з метою відновлення "російської імперії" на теренах колишнього радянського союзу. Плани режиму путіна не змінилися – знищення України як незалежної Держави, повернення її під свій геополітичний вплив, окупація території та позбавлення населення України національної ідентичності.

З огляду на позицію США щодо примушення російської федерації припинити вогонь та завершити російсько-українську війну, експансіоністські плани Китаю стосовно Тайваню та КНДР стосовно Південної Кореї, ядерні амбіції Ірану на Близькому Сході, перманентну війну Ізраїлю з палестинськими бойовиками та інші негативні фактори трансформації глобального безпекового середовища, зростає актуальність вирішення питання адекватного оцінювання ситуації та формування прогнозу її подальшого розвитку. Розроблення критеріїв такого оцінювання сприятиме визначенню і реалізації першочергових та подальших кроків у всіх сферах життєдіяльності Держави та закріплення відповідних рішень у довгострокових документах, які визначають її подальший розвиток.

Актуальність статті обумовлена необхідністю формування адекватної оцінки та прогнозу подальшого розвитку сучасного безпекового середовища на глобальному та регіональному рівнях для реалізації наступних етапів розроблення проекту Стратегії розвитку України в повоєнний час.

Огляд літератури (Literature review)

Питанню надання гарантій воєнної безпеки Україні приділялося багато уваги. Починаючи з 2023 року, було проведено багато зустрічей країн-партнерів, на яких розглядалося питання надання гарантій воєнної безпеки Україні після закінчення російсько-української війни. Можливі суб'єкти та механізми формування "парасольки безпеки" розглядалися в багатьох аналітичних дослідженнях (доповідях) як вітчизняних, так і закордонних інституцій, інформаційно-аналітичних агентств, відомих політиків та окремих фахівців [1, 2]. У доповідях дослідницьких центрів "RAND Corporation", "Hudson Institute", "Atlantic Council", "CSIS", "RUSI" тощо викладене бачення стратегії США щодо росії через призму завершення російсько-української війни, інтересів США в Європі та в світі, а також можливих сценаріїв формування повоєнного майбутнього для усіх сторін та побудови нового безпекового середовища [3–6]. Визначення суб'єктів та механізму надання гарантій воєнної безпеки Україні багато в чому залежить від боротьби за відстоювання власних геополітичних інтересів світових центрів сили – США та Китаю та від відносин кожного з них з росією, яка претендує на роль центру сили та відкидає біполярний світоустрій, в якому для неї немає місця.

Необхідно зазначити, що в більшості матеріалів наведені можливі формати надання гарантій воєнної безпеки, які запропоновані на міжнародних зустрічах високого рівня, однак, прогнози щодо механізму та термінів їх реалізації є обережними і стриманими [7–10]. Це свідчить про поки що певну невизначеність у питанні гарантування Україні воєнної безпеки після закінчення російсько-української війни.

Викладене вище спонукає до вирішення нагального завдання – оцінки глобального безпекового середовища як основи для розроблення Стратегії розвитку України в повоєнний час.

Методологічна основа (Methodological Framework)

Розроблення проєкту Стратегії розвитку України у повоєнний час передбачає реалізацію п'яти основних етапів [11].

На першому етапі оцінюється ситуація у світі як основа визначення місця України в глобальному безпековому середовищі в повоєнний час на основі всебічного аналізу наявної інформації, а саме:

вплив зміни світового устрою на терміни припинення російсько-української війни та позиції світових центрів сили (об'єднань країн) з цього питання;

можливі сценарії завершення російсько-української війни, зміни безпекового середовища, які створюють умови для їх уточнення відповідно до ситуації, та їх вплив на глобальну і регіональну безпеку [12, 13];

найбільш ефективні стратегії завершення війни [14, 15];

фактори, ризики та загрози, які впливають на стан, зміни та подальший розвиток безпекового середовища глобального та регіонального рівнів і воєнно-стратегічної обстановки довкола України;

суб'єкти та механізми надання ними гарантій воєнної безпеки Україні у повоєнний час та інше.

Результати та обговорення (Results and Discussions)

Оцінка безпекового середовища глобального рівня свідчить, що новий світовий устрій формується в умовах існування нерозв'язаних суперечностей між провідними геополітичними акторами (світовими центрами сили), які вони намагаються вирішити, зокрема, шляхом застосування військової сили. Існуюча глобальна архітектура безпеки, яка базується на дотриманні всіма країнами загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, закріплених у відповідних договорах, та діяльності міжнародних режимів контролю, стала недієвою.

Активізація агресивної політики авторитарних країн – Китаю, Ірану, росії, Північної Кореї, транснаціональних терористичних угруповань та організацій тощо призводить до нехтування традиційними механізмами і процесами врегулювання виникаючих конфліктів, фундаментальними принципами міжнародного гуманітарного права, а також відмовою визнавати право сусідніх країн на суверенітет та незалежність.

Початок і перебіг відкритої фази російсько-української війни та допомога в ній росії інших авторитарних режимів свідчать про те, що вони сформували геополітичну вісь для протистояння так званому "колективному Заходу" та обмеження його впливу, і є реальним зростаючим викликом, спрямованим на руйнацію ліберально-демократичного світоустрою та американоцентричної моделі глобальної безпеки. Формування "вісі зла" остаточно відбулося на початку 2025 року, після ратифікації у квітні 2025 року державною думою договору про стратегічне партнерство з Іраном та підписання відповідного закону президентом росії. Перед цим, у листопаді 2024 року, був ратифікований договір про всеосяжне стратегічне партнерство між росією та КНДР, а у травні 2024 року, під час візиту путіна до Китаю, прийнято рішення та підписаний меморандум щодо посилення співпраці оборонних відомств країн.

Невдалий для росії перебіг повномасштабного вторгнення в Україну та ігнорування її геополітичних амбіцій свідчить про поступову втрату росією суб'єктності. Основою побудови майбутнього президент росії вважає часткову окупацію України і створення буферної зони напруги ("керованого хаосу") на східному фланзі НАТО, що, на його думку, зробить росію третім полюсом світу та зламає двополярну модель світового устрою "США – Китай", яка зараз формується. Росія використовує логіку нацистської дихотомії часів Другої світової війни – або росія перемагає "колективний Захід", або перестає існувати та втрачає колишній довоєнний статус одного з центрів сили у глобальному світі.

Відкрита збройна агресія росії проти України поєднується з нарощенням заходів гібридного впливу в різних сферах, а саме, з початку повномасштабного вторгнення росія фактично була в політичній ізоляції, її єдиним союзником була білорусь, а нині росія активізує проросійськи налаштованих західних політиків. Заслуговує на увагу її деструктивна діяльність у країнах Африки на тлі спровокованої продовольчої кризи і спрямованої на пошук союзників у цих країнах, а також прихована реалізація маніпулятивних заходів, метою яких є ескалація "заморожених" та жевріючих конфліктів у світі. Гібридна складова агресії росії спрямована на зменшення підтримки України, відвернення уваги від російсько-української війни та

відновлення свого довоєнного статусу через провал бліцкригу у так званій "спеціальній воєнній операції".

У двополярній моделі світового устрою "США – Китай" росія буде васалом одного з двох гегемонів, без права на роль окремого світового центру сили. Розуміючи це, росія використовує всі можливі інструменти для запобігання втрати свого колишнього статусу. З цією метою з'являються так звані "сигнали" в західній пресі щодо готовності росії до псевдомиротворчої діяльності, припинення бойових дій на території України, але залишення за собою окупованих територій по лінії бойового зіткнення на момент проведення переговорів, з'являються "миротворчі" пропозиції та ініціативи серед істеблішменту в Європі та США. Зазначені вище заходи є ширмою для отримання паузи і накопичення потрібних ресурсів, продовження "повзучого" наступу для захоплення території України, відновлення втрат засобів збройної боротьби, проведення прихованої або відкритої мобілізації, використовуючи "втому" від російсько-української війни. Враховуючи можливий розкол у НАТО, обумовлений заявами Д. Трампа після телефонних розмов з путіним, росія прагне отримати карт-бланш для реалізації своїх імперських амбіцій в Європі.

Значну роль у створенні майбутнього світоустрою відіграє Китай, як один із світових центрів сили та вагомий суперник США. Його позиція є далекою від чіткої визначеності стосовно порушення норм міжнародного права та застосування військової сили в російсько-українській війні, але стає більш наполегливою стосовно Тайваню та Філіппін. Також Китай має свої геополітичні інтереси в ситуації збройного протистояння Пакистану та Індії у спірних регіонах Джамму та Кашмір для отримання контролю над Тибетом.

Побудова стосунків Китаю та США, як глобальних акторів, буде визначальною у формуванні нового світового порядку, а також у розв'язанні основних суперечностей, які обумовлені їх національними інтересами та низкою існуючих регіональних та глобальних проблем. Але слід враховувати, що США і Китай знаходяться на різних політичних полюсах та кожен з них формує свою стратегію. Тому сподівання США, що Китай може використати свій вплив на росію та Північну Корею і сприяти поширенню позиції встановлення миру в Україні, а також на Іран щодо його дій на Близькому Сході, є досить песимістичними.

Китай і росія посилюють свій вплив та міжнародні позиції в політичній площині через формування антизахідної коаліції як елементу геополітичного протистояння зі США, і саміт БРІКС є одним з майданчиків демонстрації такої позиції. На останньому XVI саміті 22–24.10.2024 року його склад був розширений з долученням Ефіопії, Єгипту, Ірану, ОАЕ.

Красномовним фактором зростання зближення росії, Китаю та Ірану у військовій площині та появи небезпеки формування нового глобального альянсу проти США та НАТО є спільні навчання Security Bond. Вони відбуваються щорічно, з 2019 року, але в умовах нової геополітичної обстановки вони набувають особливого значення: росія намагається продемонструвати свою військову міць на тлі війни проти України та санкційного тиску Заходу; Китай продовжує розширювати свою військову присутність в Індійському та Тихому океанах, прагнучи кинути виклик США; Іран для зміцнення військових зв'язків з росією та Китаєм, щоб закріпити свою роль у протистоянні Заходу. Раніше Китай та росія вже проводили великі спільні навчання в Північному Льодовитому та Тихому океанах, а також координували свої дії в Середземному та Балтійському морях.

Також свідченням поглиблення військового зближення росії та Китаю є продаж російської військової авіаційної техніки та сучасних систем ППО, а також ймовірна передача технологій виробництва підводних човнів, використання яких надасть Китаю деякий паритет у ймовірних воєнних конфліктах зі США та їх союзниками в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Західні аналітики розглядають ці навчання як демонстрацію сили проти США та їхніх союзників, проте, Д. Трамп не бачить у них приводу для занепокоєння.

Триваюча російсько-українська війна, в якій росія поступово втрачає свій воєнний та економічний потенціал, сприяє досягненню США своїх геополітичних цілей. Тому подальша підтримка України з боку США, навіть шляхом передачі застарілої військової техніки і озброєння, з одного боку, посилює здатність України завдавати непоправних втрат росії, а з

другого – виділені асигнування на реалізацію цих заходів залишаються у США та спрямовуються на посилення воєнного потенціалу армії США. Це має дуже важливе значення, якщо США в найближчій перспективі стикнуться із загрозою ескалації збройного конфлікту з росією та Китаєм одночасно [14, 15].

Прихід до влади на початку 2025 року Д. Трампа різко змінив напрацьовану у 2024 році країнами-партнерами на чолі зі США стратегію завершення російсько-української війни. Всі надії на швидке укладення угоди про припинення вогню та завершення війни залишилися нереалізованими. Питання припинення війни було грандіозною передвиборчою обіцянкою Д. Трампа, тому нова Адміністрація США постала перед двома дуже суттєвими проблемами: перша – успадкування російсько-української війни, яка заходить у "глухий кут" і немає можливості її припинення "протягом 24 годин"; друга – відсутність чіткого уявлення та плану, як це здійснити.

Після перемоги Д. Трампа на виборах, у його команді було сформовано декілька варіантів завершення російсько-української війни, які були оприлюднені в медіа. Але всі вони передбачали в різній інтерпретації "заморожування" нинішніх ліній фронту, відкладення у найближчій перспективі членства України в НАТО та невизначений механізм надання гарантій воєнної безпеки Україні.

Особливою несподіванкою були вимоги Д. Трампа до України повернути кошти за надану військову допомогу шляхом підписання угоди про мінерали, меседжі про вихід США з НАТО, необхідності збільшення витрат на оборону європейських країн, а також початок "тарифної війни". Ще під час свого першого президентського терміну Д. Трамп скептично ставився до НАТО як колективної сили, яка спроможна підтримувати безпеку в Північній Атлантиці. Він вважав, що видатки європейських країн на оборону є недостатніми і вони користуються безпековими гарантіями США, як найпотужнішого члена Альянса, та розглядав можливість виходу США з НАТО. Д. Трамп наполягав на виділення 2% від ВВП на оборону європейськими членами Альянсу.

Напередодні свого другого президентського терміну Д. Трамп висловлював ті самі наративи щодо європейських членів Альянсу, хоча вони й збільшили (п'ятеро з них до 3% ВВП) видатки на власну оборону під час російсько-української війни, але, на його думку, потрібно збільшувати до 5%. Він припустив, що США можуть не захищати союзників по НАТО, які не виконують його цільові показники витрат у рамках реорганізації Альянсу. Також Д. Трамп не підтримує членство України в НАТО, але зацікавлений у сильних та добре озброєних Силах оборони України після закінчення бойових дій. Він вважає, що Європа повинна відігравати головну роль у захисті, підтримці та наданні гарантій воєнної безпеки Україні з урахуванням підписаних 27 безпекових угод – із сімома країнами з G7, Європейським Союзом і 19 державами, які приєдналися до декларації Групи семи.

Виходячи з такої позиції США, європейські країни НАТО передбачають початок нової безпекової ери на тлі геополітичних змін у світі [16]. Десятиліттями колишній радянський союз прагнув "від'єднати" США від Європи та "розірвати" НАТО, яке стримувало радянську воєнну експансію в Європі. Проте нині, президент США Д. Трамп робить те, що колишній радянський союз не зміг зробити за багато років "холодної війни".

Реакцією на заяви Д. Трампа на передвиборчих перегонах були провокативні дії рф під час завдавання ракетних ударів по Україні, коли ракети та ударні БПЛА порушували повітряний простір країн НАТО, і, навіть падали на їх території. Такими вчинками рф перевіряла рішучість та політичну волю країн – членів НАТО щодо захисту власних кордонів (повітряного простору) та можливої консолідованої відповіді на здійснені провокації. Зазначені випадки порушення кордонів країн НАТО під час масованих атак України засобами повітряного нападу агресора без адекватної реакції Альянсу набувають системного характеру. Все це свідчить про те, що воєнно-політичне керівництво НАТО чітко усвідомлює реальну загрозу від рф та власну неспроможність рішуче реагувати на провокації, а рф все більше почуває власну безкарність за скоєне.

У цій ситуації Європа стурбована усвідомленням нагальної потреби швидкого переозброєння та зміною американської ідеології безпеки, яка може призвести до розколу НАТО. На цьому етапі Європа має визначити, що в діях Д. Трампа є політичним маневруванням, а що є довгостроковою переорієнтацією США на авторитаризм.

На тлі заяв Д. Трампа президент Франції Е. Макрон попередив про "незворотні зміни" у відносинах зі США та закликав до посилення європейської армії. Він запропонував поширити ядерну "парасольку" Франції на союзників і наголосив, що завершення російської агресії не повинно бути капітуляцією України.

У Німеччині ситуація викликала особливу напругу. Країна, яка після Другої світової війни була відновлена за підтримки США, зараз змушена переосмислювати свою безпекову політику, враховуючи занепад післявоєнного світового порядку. Новий канцлер Німеччини Ф. Мерц визначив, що абсолютним пріоритетом є якомога швидке зміцнення Європи для поступового досягнення незалежності від США. Також Німеччина розглядає можливість розширення французького ядерного стримування та суттєве збільшення оборонних витрат.

Європа усвідомила, що загравання Д. Трампа з путіним може спричинити нові хвилі агресії, тому що рф розглядає Україну як проміжний етап глобальної стратегії дестабілізації НАТО та ЄС. Кінцевою метою цієї стратегії є спільне з Китаєм, Північною Кореєю та Іраном прагнення покласти край домінуванню колективного Заходу, американської гегемонії та долара США у світовій економіці.

Визначене вище свідчить про те, що забезпечення власної воєнної безпеки європейських членів НАТО виходить на перший план, тому процес визначення суб'єктів, відпрацювання дієвих форматів та механізмів надання гарантій воєнної безпеки Україні може певним чином гальмуватися.

Крім того, швидка підготовка та проведення переговорів на вигідних для України позиціях неможлива з причини того, що рф потрібно змусити до цього, поставивши у вкрай невигідні та жорсткі умови, шляхом не тільки великих втрат на фронті, дією ефективних санкцій для негативного впливу на її економіку, а й постійним політичним тиском провідних країн світу. Погрози Д. Трампа не мають того ефекту та впливу, який передбачався. Візити представників істеблішменту США до росії лише сприяють відновленню дипломатичних відносин та її виходу з політичної ізоляції. Обіцянки російського диктатора президенту США про майбутні взаємовигідні економічні відносини лише сприяють незацікавленості участі США у переговорах та залишення України й Європи сам на сам з росією. В такій ситуації рф демонструє повне небажання до переговорів для укладення угоди про припинення вогню через успіхи у "повзучому" захопленні території України, незважаючи на великі втрати.

Великоднє "припинення вогню" на час проведення військового параду у москві 9 травня було для росії гарантіями безпеки та відсутності ударів з боку Сил оборони України, а також можливістю для російських окупаційних військ покращити тактичну обстановку і логістику на лінії бойового зіткнення та в "сірих" зонах.

Результати проведення травневих переговорів у Туреччині з делегацією росії про припинення вогню красномовно свідчать про небажання путіна завершувати російсько-українську війну.

Припинення вогню недостатньо для досягнення стійкого миру в Європі, це є першим кроком застосування комплексного підходу, який повинен містити вирішення низки ключових питань: повне завершення російсько-української війни, гарантії воєнної безпеки та відновлення України, статус окупованих територій, відшкодування втрат України під час збройної агресії росії, повернення тимчасово окупованих територій дипломатичним шляхом, повернення військовополонених, дітей та цивільного населення тощо.

Слід враховувати, що припинення вогню в російсько-українській війні неоднозначно впливає на європейську безпеку, воно може тимчасово знизити ризик подальшого поширення конфлікту на сусідні країни Східної Європи та Балтії. Однак, актуальність реальної загрози агресії з боку рф залишається високою.

Негативний вплив може створюватись за рахунок таких чинників:

протягом війни європейські країни значно збільшили витрати на оборону та посилили співпрацю в рамках НАТО, але припинення вогню може знизити темпи цього процесу, що стане ризиком в разі відновлення збройної агресії рф не лише проти України, а й проти європейських країн;

відновлення наступального потенціалу збройних сил рф під час припинення вогню є реальною умовою для можливої агресії проти країн Балтії (Сувалкський коридор на кордоні Польщі та Литви, окупація країн Балтії);

спільна підтримка України під час війни стала каталізатором консолідації європейських та євроатлантичних структур, але припинення вогню може послабити політичну єдність у питаннях військової допомоги Україні та посилення санкцій проти рф;

залишення рф у разі припинення вогню за собою окупованих територій України стане небезпечним прецедентом, який підірве довіру до міжнародного права та заохотить інші авторитарні країни до агресії в майбутньому;

послаблення санкцій (як одна з можливих умов рф) без значних поступок з боку рф щодо відновлення територіальної цілісності України нівелює довіру до європейської політики стримування;

припинення вогню може стабілізувати постачання газу й нафти до Європи (на тлі заяв Д. Трампа про можливість відновлення "Північних потоків"), однак, залежність від рф залишатиметься ризиком, якщо не буде завершено енергетичну диверсифікацію Європи;

припинення вогню сприятиме активній діяльності рф на роз'єднання європейських країн Альянсу, зокрема проросійськими агентами впливу в Європі;

переведення фокусу геополітичних інтересів США на Індо-Тихоокеанський регіон, де можлива ескалація дій Китаю стосовно Таваню та КНДР стосовно Південної Кореї;

можливе зменшення присутності американських військ у європейській частині як одна з можливих умов рф для укладення угоди про припинення вогню.

Позитивний вплив полягає у:

приведенні (модернізації) збройних сил європейських країн Альянсу до технологічного та технічного рівнів, визначених за досвідом російсько-української війни та розробленні альтернативного плану захисту європейських країн від російської загрози;

збільшенні потужностей ОПК європейських членів НАТО для виробництва боєприпасів, засобів ППО, артилерійських систем, бойових броньованих машин, іншого озброєння, військової та спеціальної техніки;

проведенні майбутньої миротворчої місії європейських країн в Україні (за умов згоди рф), що дасть змогу краще підготуватись багатонаціональним підрозділам до спільного ведення збройної боротьби в сучасних умовах;

потребі удосконалення механізму надання військової допомоги європейським членам Альянсу від США та взаємодопомоги в разі можливої збройної агресії рф в Європі;

наданні гарантій воєнної безпеки для України, що зміцнить її позиції як майбутнього члена ЄС і НАТО.

Укладення угоди про припинення вогню актуалізує питання проведення миротворчої місії в Україні в майбутній буферній зоні. Європейські країни обговорили ініційоване президентом Франції питання можливості відправлення військ в Україну у разі припинення вогню або укладення мирної угоди між Україною та рф. Це пов'язано з тим, що обраний Президент США Д. Трамп під час переговорів з президентами Франції та України у грудні 2024 року виключив можливість участі американських військ у забезпеченні припинення вогню та наполягав на виконанні цього завдання європейськими країнами самостійно. При обговоренні цього питання було виявлено низку розбіжностей з приводу можливих цілей та мандату такої місії в Україні: чи буде майбутня європейська місія виконувати традиційну миротворчу роль (моніторинг лінії припинення вогню) або буде забезпечувати надійне стримування будь-яких можливих майбутніх нападів рф. Невизначеним залишається питання складу країн, які будуть задіяні, якою буде роль США у підтримці цієї угоди та чи буде згода рф на участь у миротворчій місії військ країн НАТО.

Одним з варіантів розглядалася європейська місія, спрямована на сприяння економічному відновленню та реконструкції України. Сили безпеки реконструкції можуть включати війська з країн ЄС або спеціальної коаліції, які разом із Силами оборони України розгортатимуться у спеціальних промислових зонах, далеко від лінії бойового зіткнення, для мінімізації загрози безпеці. Віддаленість цих зон дасть змогу зрозуміти росії, що місія не спрямована на підтримку будь-яких потенційних військових дій. Озброєні системами ППО та раннього попередження, сили матимуть мандат на захист районів економічної активності, включаючи проєкти реконструкції за участю європейських кампаній від атак засобів повітряного нападу рф. Але, на жаль, питання відправлення миротворчого контингенту європейських країн в Україну на кінець квітня 2025 року не вирішено і знаходиться у стадії консультацій.

Сучасна ситуація щодо організації переговорного процесу з укладення договору про припинення вогню та завершення російсько-української війни використовується Д. Трампом для розподілу сфер впливу світових центрів сили. Формування майбутнього обрису безпекового середовища США у переговорах з росією без участі провідних країн Європи та України порівнюється політичною елітою Європи з Ялтинською конференцією 1945 року, на якій вирішувалося повоєнне майбутнє Східної Європи без її участі. Якщо домовленості США і росії будуть реалізовані, то з огляду на зростаючий вплив росії на внутрішню політику Чехії, Словаччини, Болгарії, Румунії, Східна Європа буде покинута напризволяще перед майбутньою російською експансією та повернута на геополітичну орбіту інтересів росії. Центральна Азія також може стати зоною суперництва між росією та Китаєм.

Якщо домовленості США та рф щодо завершення російсько-української війни залишаться без реалізації, то залежність рф від Китаю зростатиме. Проте, після початку "тарифної війни" Китай може економічно зблизитися з Європою, що потенційно послабить позиції рф, враховуючи, що саме Китай утримав ВПК рф від колапсу, забезпечивши його потреби у стратегічній сировині, електроніці, критичній електронній елементній базі, товарах подвійного призначення та ін.

У будь-якому разі, умови закінчення російсько-української війни є одним з найважливіших факторів у процесі подальшого розподілу сфер впливу між США, росією та Китаєм.

Враховуючи викладене, питання визначення механізмів та суб'єктів надання гарантій воєнної безпеки Україні в повоєнний час можна вирішити лише під час підготовки договору про припинення вогню та завершення російсько-української війни та закріпити відповідними дво- або багатосторонніми угодами як союзницький договір з конкретними зобов'язаннями країн-гарантів.

Висновок (Conclusion)

Підбиваючи підсумки, можна констатувати таке.

1. Оцінка глобального безпекового середовища, стратегій подальших дій провідних акторів щодо розподілу сфер впливу у світі, фінансових, економічних та військово-технічних можливостей країн-партнерів у протидії російській агресії, поточного стану російсько-української війни свідчить, що питання припинення вогню через реалізацію переговорного процесу з рф за участю України та посередництва США і провідних країн Європи стає єдиним виходом з війни. Ключовим моментом вирішення цього питання є умови договору про припинення вогню та завершення війни, а також механізми та суб'єкти надання гарантій воєнної безпеки.

Але переговори без конкретних термінів – ніяких часових рамок для підготовки та підписання відповідного меморандуму немає – це можливість для росії виграти час та зосередити сили для літнього наступу.

Розбіжності позиції США та провідних країн Європи стосовно припинення вогню та завершення російсько-української війни досягнуть апогею на саміті Великої Сімки у Канаді (15-17 червня 2025 року) та саміті НАТО у Нідерландах (24-26 червня 2025 року).

2. Новий світовий устрій формується в умовах існування нерозв'язаних суперечностей між провідними геополітичними акторами (світовими центрами сили), які вони намагаються вирішити, зокрема, шляхом застосування військової сили. Тому створення багатополярного світу є зростаючим викликом, спрямованим на руйнацію ліберально-демократичного світоустрою та американоцентричної моделі глобальної безпеки. Це ускладнює процес вирішення питання надання гарантій воєнної безпеки у повоєнний час.

3. Використовуючи припинення вогню, росія відновить свої наступальні спроможності для подальшої агресії в Європі, метою якої є реалізація своїх імперських геополітичних інтересів. Вони будуть реалізовуватися на основі принципів ведення "гібридної війни" у всіх сферах, а також застосування до відповідних європейських країн політики "кнута та пряника", а саме, енергетичний шантаж, вплив на глобальні системи постачання продовольства, масштабні кібератаки, глобальні дезінформаційні кампанії, безвідповідальна ядерна риторика, загрози світовій стабільності та безпеці тощо. Тобто, припинення вогню знизить прямі ризики ескалації, але створить нові виклики, пов'язані з довгостроковою стабільністю європейського регіону. Проведення спільних російсько-білоруських військових навчань "Запад-2025" у вересні 2025 року на території республіки білорусь є тому переконливим аргументом.

4. Зміна вектора США у військовій сфері може призвести до послаблення НАТО, що створить загрозу Східній Європі від рф і потребуватиме швидкого нарощування воєнного потенціалу та розроблення нових дієвих механізмів військової взаємодопомоги замість статті 5 Вашингтонського договору.

5. Умови припинення вогню та завершення війни слугуватимуть індикатором для країн "вісі зла" – росії, Китаю, Ірану та КНДР. Якщо за посередництва Сполучених Штатів Україні будуть нав'язані умови рф та окуповані території будуть залишені рф по лінії бойового зіткнення, це буде небезпечним прецедентом, який підірве довіру до міжнародного права та заохотить інші авторитарні країни до агресії в майбутньому: Китаю стосовно Тайваню, КНДР стосовно Південної Кореї тощо.

6. Гарантії воєнної безпеки потрібні нашій Державі як після завершення російсько-української війни, так і на середньо- та довгострокову перспективу. Формат цих гарантій може бути у варіантах – у НАТО та поза НАТО. Хоча чинний президент США не підтримує у найближчій перспективі вступ України до Альянсу і це питання не розглядається в майбутній угоді про завершення російсько-української війни, зовнішньополітичний курс України на євроінтеграцію та вступ до НАТО чітко визначений у системоутворюючих документах подальшого розвитку нашої Держави.

Спрямування безпекового вектора України можливе на європейських членів Альянсу, враховуючи 27 підписаних безпекових угод – із сімома країнами з G7, Європейським Союзом і 19 державами, які приєдналися до декларації Групи семи. Запропонований на Саміті у Вільнюсі механізм укладення двосторонніх угод існує, але дуже повільний у часі та не забезпечує потрібну оперативність їх реалізації. Також отримати гарантії воєнної безпеки поза НАТО можна шляхом утворення воєнно-політичних союзів з провідними країнами та регіональними лідерами, які підтримують Україну. Одним з можливих варіантів реалізації такого формату може бути створення Балтійсько-Чорноморського поясу. Водночас, угода між Україною та США про природні копалини має зміцнити стратегічне партнерство в рамках повоєнного відновлення України після завершення російсько-української війни. Присутність американської сторони на об'єктах відновлення захистить від спроб рф завдавати удари високоточною зброєю по території України.

7. Російсько-українська війна повинна стати суттєвим поштовхом для світових еліт стосовно переосмислення ролі України та Заходу для побудови нового формату відносин і комунікації внеску України в глобальну світову безпеку.

Незважаючи на те, коли та на яких умовах закінчиться російсько-українська війна, Україна залишатиметься центральним елементом європейської безпеки протягом наступних десятиліть. Сильна Україна здійснює позитивний вплив на європейську безпеку сьогодні і буде її невід'ємною складовою в майбутньому.

Рекомендації (Recommendations)

Матеріали, викладені у статті, стануть у нагоді фахівцям з державного управління, розробникам довгострокових системоутворюючих документів у всіх сферах життєдіяльності нашої Держави, викладачам, аспірантам та студентам вищих навчальних закладів за цим напрямом.

Використані джерела:

1. Taranenko, A. (n. d.). *Transformation of the international security system and Ukraine's further role*. ADASTRA. https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-sistemi-mizhnarodnoyi-bezpeki-i-podalsha-rol-ukrayini
2. *Dmytro Kuleba: Ukraine created three new alliances in the Baltic-Black Sea region to strengthen security*. (n. d.). Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-ukrayina-stvorila-3-novi-alyansi-u-balto-chornomorskomu-regioni-zadlya-zmicnennya-bezpeki
3. Gressel, G. (2024, Jan. 31). *Ukraine's survival: Three scenarios for the war in 2024*. European Council on Foreign Relations. https://ecfr.eu/article/ukraines-survival-three-scenarios-for-the-war-in-2024/
4. *Ukraine's most plausible security guarantee will not come from the U.S.* (2025). Crisis Group. https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine-united-states-europe-central-asia/ukraines-most-plausible-security-guarantee
5. *Episode 53: How can Ukraine's security be guaranteed?* (n. d.). RUSI. https://www.rusi.org/podcasts/global-security-briefing/episode-53-how-can-ukraines-security-be-guaranteed
6. Charap, S., & Priebe, M. (2023). *Avoiding a long war: U.S. policy and the trajectory of the russia-Ukraine conflict*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html
7. *Postwar Ukraine: Planning for a successful and secure recovery*. (2024). RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/articles/2024/postwar-ukraine-planning-for-a-successful-and-secure.html
8. Coffey, L., & Rough, P. (2024, Apr. 11). *A strategy of courage: The next phase of the russia-Ukraine war*. Hudson Institute. https://www.hudson.org/defense-strategy/strategy-courage-next-phase-russia-ukraine-war-peter-rough-luke-coffey
9. Binnendijk, H., & Kramer, F. D. (2023). *Providing long-term security for Ukraine: NATO membership and other security options*. Atlantic Council. https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/providing-long-term-security-for-ukraine-nato-membership-and-other-security-options/
10. *A winning strategy to end russia's war against Ukraine*. (2024). Atlantic Council. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-winning-strategy-to-end-russias-war-against-ukraine/
11. Romanov, O. M., & Komarov, V. S. (2024). Strategy for Ukraine's development: Forming views on the state's role and place in the post-war period. *Military Science, 2* (3), 194–205.
12. Budanov, K. O., Zaitsev, V. V., Romanov, O. M., & Komarov, V. S. (2023). Possible scenarios for ending the russian-Ukrainian war. Ukraine's role and place in the post-war order at global and regional levels. *Science and Defense, (3)*, 10–15.
13. *Five security scenarios on russian war in Ukraine for 2024–2025: Implications and policy recommendations to Western partners*. (2023, Nov.). GLOBSEC. https://www.globsec.org/sites/default/files/2023-12/Ukraine%20scenarios%20report%202024-2025.pdf
14. *The high price of losing Ukraine*. (n. d.). Institute for the Study of War. https://www.understandingwar.org/backgrounder/high-price-losing-ukraine

15. *The high price of losing Ukraine: Part 2 – The military threat and beyond*. (n. d.). Institute for the Study of War. https://www.understandingwar.org/backgrounder/high-price-losing-ukraine-part-2-%E2%80%94-military-threat-and-beyond
16. Kramer, A. E. (2025, Mar. 8). Trump, Putin and the future of Europe. *The New York Times*. https://www.nytimes.com/2025/03/08/world/europe/trump-putin-russia-europe.html